

- ¹ Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – изд. 2-е. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1961. – Т. 18. – С. 272.
² Берман Г. Мж. Вера и закон: примирение права и религии. – М.: Ad Marginem, 1999. – С. 18–19.
³ Нерсесянц В. С. Философия права: учебник для вузов. – М.: Норма, 1997. – С. 28–29.
⁴ Актуальные проблемы теории государства и права: учебное пособие / Отв. ред. Р. В. Шагиева. – М.: Норма: Инфра-М, 2011. – С. 214–226.

Резюме

Калетник О. М. Теоретико-правовий аналіз відмінностей права і моралі.

Статтю присвячено актуальним питанням взаємодії найбільш дієвих регуляторів суспільних відносин – право та моралі. З урахуванням складнощів сучасного етапу право-державотворення увагу, в першу чергу, зосереджено не стільки на взаємодії, взаємозумовленості, взаємовідповідності права та моралі, скільки на їх відмінностях та протиріччях. Окремим напрямом наукового викладу стає висновок про необхідність взаємної дії всіх соціальних регуляторів (особливо права і моралі) при регулюванні суспільних відносин. Автор наголошує на відповідній регулятивній практиці сучасної правової політики.

Ключові слова: право, мораль, взаємодія права і моралі, протиріччя права і моралі, відмінності права і моралі, захист прав людини, правове регулювання.

Резюме

Калетник О. Н. Теоретико-правовой анализ различий права и морали.

Статья посвящена актуальным вопросам взаимодействия наиболее действенных регуляторов общественных отношений – право и морали. С учетом сложностей современного этапа право-государствотворения внимание, в первую очередь, сосредоточено не столько на взаимодействии, взаимообусловленности, взаимосоответствии права и морали, сколько на их различиях и противоречиях. Отдельным направлением научного изложения становится вывод о необходимости взаимоотношений действия всех социальных регуляторов (особенно права и морали) при регулировании общественных отношений. Автор акцентирует внимание на соответствующей регулятивной практике современной правовой политики.

Ключевые слова: право, мораль, взаимодействие права и морали, противоречия права и морали, различия права и морали, защита прав человека, правовое регулирование.

Summary

Kaletnik O. Theoretical and legal analysis of the differences of law and morality.

The article is devoted to topical issues engagement is the most effective regulator of social relations - law and morality. Given the difficulties of the present stage of state formation-right attention, first of all, not so much focused on the interaction, interdependence, Harmonies of law and morality, but rather on their differences and contradictions. A separate area of scientific presentation is the conclusion about the necessity of the relationship of social regulators (especially law and morality) in the regulation of social relations. The author notes the regulatory practice of modern legal policy.

Key words: law, morality, interaction of law and morality, conflicts of law and morality, the distinction of law and morality, human rights, legal regulation.

Отримано 5.03.2013

УДК 340.12 (477) : 342.72/.73

В. С. ПОЛІТАНСЬКИЙ

В'ячеслав Станіславович Політанський, аспірант Національного університету «Юридичної академії України імені Ярослава Мудрого»

ПРИНЦИПИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Сучасне інформаційне суспільство формується і ефективно розвивається в умовах правової держави, яка базується на безумовному застосуванні закону, повазі до прав і свобод людини і громадянина. Інформаційне суспільство – це суспільство з розвинутим інформаційним виробництвом і високим рівнем інформаційно-правової культури, яке орієнтоване на людей та відкрите для всіх, спрямоване на розвиток, в якому кожен може створювати, користуватися і обмінюватися ними.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні оснований на Законі України «Про основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» що є прагненням нашої держави побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, у якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя¹.

Предметом дослідження у статті є принципи інформаційно-правових відносин.

© В. С. Політанський, 2013

Метою статті є спроба визначення та встановлення основних принципів інформаційно-правових відносин, розкрити та проаналізувати їх значення і визначити особливості кожного. Серед відомих вчених, які досліджували принципи інформаційно-правових відносин, необхідно відзначити, зокрема: Ч. Н. Азімова, І. В. Арістову, І. Л. Бачило, А. Б. Венгерова, С. Д. Волошко, Н. М. Ковальову, В. А. Копілова, О. В. Нестеренко, О. В. Кохановську, А. І. Марущак, О. Б. Червякова, Б. М. Гоголя, Т. В. Чубакура, В. Ю. Ярош, О. В. Зайця та інші.

Одним з основних конституційних прав громадян є їхнє право на інформацію, яке розглядається як комплексне суб'єктивне право, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів². Встановлення даного права на рівні Конституції України є важливим кроком у напрямі розвитку і становлення інформаційного суспільства. Мова йде про створення ефективного організаційно-правового механізму, що забезпечував би вільний доступ до власних прав, свобод, законних інтересів, функцій і повноважень. Інформаційні правовідносини розуміються як урегульовані правовими нормами суспільні відносини, які виникають з приводу інформації, сторони якого виступають як носії взаємних прав та обов'язків, установлених і гарантованих інформаційно-правовою нормою. До основних принципів інформаційно-правових відносин слід віднести наступні: свобода вираження поглядів і переконань; відкритість права на інформацію; доступність інформації; свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; гарантованість права на інформацію³.

Принцип свободи вираження поглядів і переконань, є загальним, оскільки він спирається на конституційний та міжнародний принцип свободи слова. Цей принцип прямо закріплений у Конституції України та міжнародних актах. Відповідно до ст. 19 Загальної декларації прав людини (прийнятою і проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.48) «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-яким способом і незалежно від державних кордонів». Аналогічно, п. 1 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 04.11.50, ратифіковано Законом України від 17.07.97) декларує, що «кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно без кордонів». І далі: «здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними у демократичному суспільстві»⁴.

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (прийнятий 16.12.66 Генеральною Асамблеєю ООН і ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73), п.п. 2 та 3 ст. 19 передбачено, що «кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір».

Наступним принципом є принцип відкритості права на інформацію. Що стосується самої відкритості, то в сучасних умовах прозорість та відкритість є одним із міжнародних стандартів у сфері діяльності державних органів, тому з метою імплементації світових вимог до українського правового поля, в Україні було розроблено законопроект «Про відкритість і прозорість діяльності органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування»⁵. Доступність інформації, на нашу думку, є шляхом реалізації принципу відкритості, то саме забезпечення доступу до інформації і є напрямком забезпечення її відкритості.

Формально-логічний аналіз положень чинного законодавства України, зокрема ст. 5, 28 Закону України «Про інформацію», дає підстави стверджувати, що відкритою є вся інформація, яка не віднесена до інформації з обмеженим доступом. Презумпція відкритості інформації є необхідною умовою для забезпечення реалізації права на інформацію. Натомість необгрунтоване віднесення органами державної влади відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом негативним чином впливає на реальність здійснення зазначеного права. Важливу роль у забезпеченні відкритості інформації та гарантуванні здійснення права на інформацію відіграє заборона засекречування деяких категорій відомостей. Їх перелік зафіксований у законодавстві України, зокрема у ч. 4 ст. 30 Закону України «Про інформацію», ч. 2 ст. 50 Конституції України, Постанові Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці». На даний час такий порядок визначається рядом нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про державну таємницю». Тому закріплення у законодавстві переліку відомостей, які не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом, є важливим та необхідним.

Доступність інформації є властивість системи (середовища, засобів і технології її обробки), в якій циркулює інформація, що характеризується здатністю забезпечувати своєчасний безперешкодний доступ суб'єктів до зацікавленої інформації, а також постійна готовність відповідних автоматизованих служб до обслуговування отриманих від суб'єктів запитів, коли в цьому виникає необхідність⁶. Доступність саме цієї інформації, яка в юридичній літературі отримала назву офіційна інформація чи урядова інформація є необхідною передумовою реалізації права на інформацію та багатьох інших суб'єктивних прав (Законі України «Про доступ до публічної інформації»)⁷.

Реалізація права на доступ до інформації багато в чому залежить від способів її здобування. Для всебічної поінформованості недостатньо мати змогу діставати інформацію лише за інформаційним запитом або тільки знайомитися з погіршеною інформацією на сайті органу державної влади. Реалізація цих можливих способів діставати інформацію гарантує право на доступ до інформації.

Фахівці у сфері доступу до інформації розрізняють «активний» і «пасивний» спосіб реалізації права на доступ до інформації. Проте автори по-різному визначають, які форми доступу до інформації слід відносити до пасивного способу, а які до активного. Зокрема фахівці дотримуються погляду де, пасивний спосіб здобуття інформації вони визначають як отримання інформації через створені органами державної влади й місцевого самоврядування канали комунікації, а активний доступ до інформації – як здобуття інформації шляхом інформаційних запитів щодо отримання відомостей або про доступ до матеріалів⁸. Питання доступності принципів інформаційних відносин передбачає аналіз усіх матеріалів, які стосуються проблем правового регулювання доступу до публічної інформації⁹.

Що стосується принципу свободи обміну інформацією, то незважаючи на його законодавче закріплення, сама категорія «обмін інформацією» не має чіткого нормативного та наукового визначення, проте у різноманітних джерелах надається трактування такої інституції як інформаційний обмін, що є однією із головних складових даного принципу¹⁰.

Інформаційний обмін – це процес руху з метою розподілу та споживання інформації, що виробляється суспільством. Зміст інформаційного обміну найчастіше представлений у вигляді усної та письмової форм. Для ефективності інформаційного обміну необхідно забезпечити якість інформації, що розповсюджується, а також її доступність. У процесі інформаційного обміну здійснюється процес руху й споживання інформації, що створюється суспільством.

Інформаційний обмін виконує три функції: комунікативну, інтерактивну й перцептивну. Комунікативна функція полягає в обміні інформацією між людьми, інтерактивна – не лише в обміні знаннями, ідеями, але й діями, перцептивна – означає процес сприйняття один одного при спілкуванні, встановлення на цій основі взаєморозуміння. Таким чином, роль обміну інформацією між людьми визначається тим, що цей процес обов'язково передбачає вплив на партнера. Вплив, який тут виникає, є нічим іншим як психологічний вплив однієї людини на іншу. У процесі інформаційного обміну його учасники орієнтують та переконують один одного, тобто намагаються досягти певної домовленості між собою¹¹.

Наступним принципом є достовірність і повнота інформації, що є не лише спеціальним принципом інформаційних правовідносин, а й виступають однією з ключових вимог щодо інформації взагалі. При цьому достовірність інформації є досить істотним принципом інформаційних відносин та основоположною вимогою щодо інформації, у зв'язку з чим потребує свого законодавчого визначення у Законі України «Про інформацію», зокрема, у такому формулюванні як відповідність, адекватність та ідентичність отриманих даних фактичним умовам або є властивістю інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце.

Надання або поширення недостовірної інформації є підставою для застосування до винних у цьому осіб встановленої законодавством відповідальності. Передбачено також порядок спростування інформації, яка не відповідає дійсності, відшкодування майнової й моральної шкоди, завданої її поширенням. Повнота є також однією зі складових умов щодо інформації. Проте, на наш погляд, якщо достовірність інформації характеризує відповідність першоджерела із кінцевим результатом інформаційного процесу, то повнота інформації визначає необхідну кількість інформації. У зв'язку з чим повнота інформації є властивістю інформації, що показує співвідношення наявної інформації та ступінь забезпеченості завдань прогнозу достовірною вихідною інформацією. Достовірність і точність як принципи забезпечуються повнотою інформації, своєчасністю її одержання. Тобто достовірність і точність тісно пов'язані з повнотою. Уміння вибрати достовірну і точну інформацію далеко не кожному під силу. При цьому важливо абстрагуватись від власних емоцій, симпатій і антипатій. Значну роль у цьому відіграють фактор часу і використання різних джерел інформації, а також сумлінність реципієнта¹².

Наступним принципом інформаційно-правових відносин є захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя. Цей принцип, як і принцип свободи вираження поглядів та переконань, можна по праву назвати загальним, оскільки він знаходить своє втілення й у конституційних нормах, й у положеннях міжнародних актів, й у галузевих законах. Окрім цього, вказаний принцип також знайшов своє закріплення в таких міжнародних актах, як Загальна декларація прав людини, Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права¹³. Так, ст. 182 КК України прямо передбачає кримінальну відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, зокрема за збирання, зберігання, використання або поширення інформації про особу без її згоди¹⁴.

Право на захист від втручання в сімейне життя передбачає захист сім'ї від свавільного втручання в середовище життя сім'ї будь-яких сторонніх осіб, збереження в таємниці інформації щодо сімейних стосунків. А щодо конкретної особи, то їй гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Даний принцип викладений та закріплений у ст. 32 Конституції України та ст. 270, 277, 278, 301 ЦК України¹⁵. Захисту даного права також визначено в ст. 18 СК України де цілком чітко даються способи захисту сімейних прав та інтересів¹⁶. Тому, право на захист від втручання в особисте

життя треба розуміти як недоторканність середовища життя людини, захист її від свавільного втручання державних органів та будь-яких інших сторонніх осіб, у тому числі і членів сім'ї.

Принцип правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації витікає саме із видів інформаційної діяльності, які були закріплені у попередній редакції Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. У новій же редакції закону «Про інформацію» усі норми щодо інформаційної діяльності та її видів є відсутніми, проте серед основних принципів інформаційних відносин, закріплених у ст. 2 цієї редакції Закону України «Про інформацію», принцип правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації зберігся, хоча він і не знайшов свого подальшого детального трактування та нормативного регулювання. Тому на основі всього сказаного вище, а особливо закону можна дати визначення кожного із наведених аспектів. Правомірність одержання інформації – це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави або це право вільно користуватися, застосовувати, створювати та вживати з користю інформацію для задоволення тих чи інших потреб. Поширення інформації – це розповсюдження, обнародування, реалізація в установленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації. Зберігання інформації – це означає право вільно тримати та надавати інформацію на умовах спрямованих на запобігання спотворенню, руйнуванню, псуванню інформації та її матеріальних носіїв, здійснювати дії для передачі інформації та її матеріальних носіїв у незмінному вигляді у часі та просторі тощо. Захист (охорону) інформації – це право створювати систему (порядок) умов (режиму) при збиранні, одержанні, зберіганні, використанні та поширенні інформації. Самі ці дані аспекти і становлять принцип правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації¹⁷.

Принцип гарантованості права на інформацію, розглядається як гарантоване законодавством право людини збирати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. У ст. 6 Закону України «Про інформацію» визначено систему гарантій, за допомогою яких здійснюється принцип гарантованості: створення механізму реалізації права на інформацію; створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення та інші. Дане гарантоване законодавством право на основі ч. 3 ст. 34 Конституції України може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя¹⁸. Однією з найважливіших ознак гарантованості права на інформацію є нормативно закріплене положення про можливість обмеження його здійснення лише у передбачених Конституцією випадках на підставі закону. Саме дана гарантія також знайшла своє втілення у низці міжнародних угод. Так, п. 3 ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, фактично передбачають можливість забезпечення прав шукати та поширювати інформацію¹⁹. Інформаційне законодавство України сюди ж відносить створення в державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, які б забезпечували у встановленому порядку доступ до інформації, застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про інформацію, здійснення державного контролю за його додержанням. Дане положення закріплюється в Законі України «Про доступ до судових рішень» який регулює відносини щодо забезпечення гарантій доступу до судових рішень (рішень, судових наказів, постанов, вироків, ухвал), ухвалених судами загальної юрисдикції, та ведення Єдиного державного реєстру судових рішень²⁰. До конституційних гарантій здійснення права на інформацію слід віднести також положення ст. 57 Основного Закону, згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти, не доведені до відома населення, є не чинними²¹.

Таким чином, слід зазначити, що принципи інформаційних правовідносин є не тільки галузевими основоположними засадами, але й втілюють базові ідеї законодавчого забезпечення прав людини на основі розроблених та діючих міжнародних стандартів в сфері інформаційних відносин. Проте, не зважаючи на велике значення та функціональне навантаження цих принципів, вони ще недосконало розроблені та закріплені в законодавчих актах України. Зокрема, це стосується як відсутності конкретизації окремих принципів, закріплених у ключовому Законі України «Про інформацію», так і відсутності у вказаному законі таких важливих для сучасних інформаційних правовідносин принципів, як принцип забезпечення інформаційної безпеки; принцип свободи доступу до публічної інформації, принцип заборони виробництва та розповсюдження інформації, шкідливої й небезпечної для розвитку особистості, суспільства та держави.

¹ Про основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. [Текст] : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.

² *Нестеренко О. В.* Інформація в Україні: право на доступ [Текст] / О. В. Нестеренко. – Х. : Акта, 2012. – 83 с.

³ Про інформацію [Текст] : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650.

- ⁴ Право на доступ до інформації: теорія та практика [Текст]. – Х. : Права людини, 2008. – С. 348.
- ⁵ Громадське обговорення проекту Закону України «Про відкритість і прозорість органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування» [Електронний ресурс] // <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php>
- ⁶ Марущак А. До питання про зміст права на інформацію [Текст] / А. Марущак // Юридичний радник. – 2006. – № 4. – С. 73–75.
- ⁷ Про доступ до публічної інформації [Текст] : Закон України від 19.11.2012 р. № 4711-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32. – С. 314.
- ⁸ Права людини в Україні – 2004: Доп. правозахис. орг. – С. 122.
- ⁹ Марущак А. І. Інформаційне право: доступ до інформації [Текст] : навч. посіб. / А. І. Марущак. – К. : КНТ, 2007. – 532 с.
- ¹⁰ Заєць О. В. Забезпечення реальності інформаційних прав людини і громадянина як основа інформаційної безпеки сучасної держави [Текст] / О. В. Заєць // Право і безпека : наук. журн. – 2012. – № 3. – С. 92–96.
- ¹¹ Азарова Т. В., Абрамов Л. К. Інформаційне забезпечення процесу вирішення соціальних проблем на місцевому рівні [Текст] / Т. В. Азарова, Л. К. Абрамов. – Кіровоград: ІСКМ, 2003 – 116 с.
- ¹² Заворотченко Т. М. Теоретико-правовий аналіз права на інформацію [Текст] / Т. М. Заворотченко // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 48–53.
- ¹³ Міжнародним пактом про громадянські і політичні права [Текст] / (прийнятий 16.12.66 Генеральною Асамблеєю ООН і ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73).
- ¹⁴ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III.
- ¹⁵ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.
- ¹⁶ Сімейний кодекс України від 09.12.2012 № 2947-III.
- ¹⁷ Міжнародна термінологія в інформаційному праві [Електронний ресурс] // <http://uk.wikipedia.org/wiki/> Міжнародне законодавство у галузі інформації.
- ¹⁸ Конституція України 28 червня 1996 року.
- ¹⁹ Європейська конвенція з прав людини від 4 листопада 1950 року, дата підписання: 09.11.1995 р., дата ратифікації: 11.09.1997 р., дата набрання чинності: 11.09.1997 р.
- ²⁰ Про доступ до судових рішень [Текст] : Закон України від 15.06.2012 р. № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 15. – С. 128.
- ²¹ Котюжинська Т. Право на інформацію – зміни необхідні [Текст] / Т. Котюжинська // Юридичний журнал. – 2009. – № 10. – С. 45–48.

Резюме

Політанський В. С. Принципи інформаційно-правових відносин.

У науковій статті автор приділяє увагу визначенню основних принципів інформаційно-правових відносин як одних з основних елементів Закону України «Про інформацію», що сприяють побудові демократичної, правової держави, та є неможливим у закритому суспільстві. Дані інформаційно-правові відносини стають об'єктом правового регулювання з боку держави насамперед до конституційного законодавства та діяльності ЗМІ. При цьому треба виходити з того, що різноманітність інформаційно-правових відносин базується на економічних, державно-правових, соціальних, трудових, екологічних, кримінальних та інших відносинах, які є базовими та ефективно розвиваються в умовах правової держави, що, у свою чергу, базується на застосуванні закону, повазі до прав і свобод людини і громадянина. Дослідження даного питання здійснюється шляхом аналізу праць відомих українських та російських науковців як радянського періоду, так і сьогодення, які і стали предметом дослідження запропонованої статті.

Ключові слова: принципи інформаційних відносин, гарантованість, відкритість, доступність, свобода, інформація, достовірність, повнота, правомірність, використання, поширення, зберігання, держава, відносини.

Резюме

Политанский В. С. Принципы информационно-правовых отношений.

В научной статье автор уделяет внимание определению основных принципов информационно-правовых отношений как одних из основных элементов Закона Украины «Об информации», способствующие построению демократического, правового государства, и невозможно в закрытом обществе. Данные информационно-правовые отношения становятся объектом правового регулирования со стороны государства прежде всего к конституционному законодательству и деятельности СМИ. При этом надо исходить из того, что разнообразие информационно-правовых отношений базируется на экономических, государственно-правовых, социальных, трудовых, экологических, уголовных и иных отношениях, которые являются базовыми и эффективно развиваются в условиях правового государства, которое, в свою очередь, базируется на применении закона, уважении прав и свобод человека и гражданина. Исследование данного вопроса осуществляется путем анализа работ известных украинских и российских ученых как советского периода, так и настоящего, которые и стали предметом исследования предложенной статьи.

Ключевые слова: принципы информационных отношений, гарантированность, открытость, доступность, свобода, информация, достоверность, полнота, правомерность, использования, распространения, хранения, государство, отношения.

Summary

Politansky V. Principles of information and legal relations.

In a scientific article, the author focuses on the definition of basic principles of information relations, as one of the main elements of the Law of Ukraine "On information" that contribute to building a democratic, legal state, and it is not possible in a closed society. These information-legal relations are subject to regulation by the state primarily to constitutional law and the media. One must bear in mind that a variety of information and legal relations based on economic, state-legal, social, labor, environmental, criminal and otherwise, which are basic and effective in developing the rule of law which in turn is based on the application of the law, respect for the

rights and freedoms of man and citizen. Investigation of this issue is by analyzing the works of famous Russian and Ukrainian scientists like Soviet period and the present, which became the subject of the proposed research article.

Key words: principles of information relations, guaranteeing openness, accessibility, freedom, information, reliability, completeness, legality, use, dissemination, storage, state relations.

Отримано 13.02.2013

УДК 340.1; 321.01

Ю. О. ПУНДОР

Юлія Олегівна Пундор, здобувач ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ» У ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ГАЛУЗЕВИХ ТЕОРІЯХ ЦИВІЛЬНОГО Й ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Категорія правосуб'єктності міцно затвердилася у науковій термінології та широко застосовується у всіх галузевих юридичних науках. Однак проблему правосуб'єктності не можна вважати остаточно вирішеною, оскільки до цього часу не сформульовано однозначного розуміння її змісту та співвідношення з іншими категоріями теорії права. Сфера застосування категорії «правосуб'єктність», її зміст, структурні елементи як у загальній теорії держави і права, так і в галузевих юридичних науках розкриваються неоднозначно, і цей предмет, відповідно, потребує подальшого дослідження.

У сучасній літературі має місце тривала та масштабна дискусія з приводу визначення змісту правосуб'єктності та пов'язаних із нею категорій теорії права, до якої залучилися такі науковці, як Р. О. Халфіна («Общее учение о правоотношении»), С. Ф. Кечекьян («Правоотношения в социалистическом обществе»), С. С. Алексеев («Общая теория права»), В. С. Нерсисянц («Наш шлях до права. Від соціалізму до соціалізму»), С. І. Архипов («Субъект права: теоретическое исследование») та багато інших. У результаті їх досліджень позначилася тенденція стосовно більш об'ємного (порівняно з цивілістичним) розуміння суб'єктивного права і правовідносин; по-різному визначаються правовий статус і правове становище громадян, їх правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, співвідношення між ними тощо.

Дискусію з приводу визначення змісту категорії «правосуб'єктність» не можна вважати закінченою, оскільки поки що вона не привела до єдиного вирішення актуальних проблем. У даній статті маємо за мету порівняти зміст категорії «правосуб'єктність» у теорії права та галузевих теоріях цивільного і господарського права, запропонувавши власне бачення змісту галузевої господарської правосуб'єктності, що вплине на формування загального визначення правосуб'єктності.

Однією із ключових у сучасній теорії права є проблема формування ефективної моделі правосуб'єктності як найбільш концептуальної властивості суб'єктів права, за допомогою якої забезпечується реалізація норм права, їх життєдіяльність¹.

У теорії права та держави зазначається, що правосуб'єктність як категорія юридичної науки слугує цілям визначення кола суб'єктів, що можуть бути учасниками суспільних відносин, врегульованих правовими нормами. Той, хто має правосуб'єктність, той і є суб'єктом права, тобто майбутнім чи актуальним учасником правовідносин.

Властивість бути суб'єктом права не виникає стихійно, вона не становить природної якості людини. Ця властивість, як справедливо зазначав Г. Ф. Шершеневич, «є творінням об'єктивного права»². Іншими словами, тільки за допомогою законодавчо закріплених норм можливе встановлення і надання специфічної юридичної якості (правосуб'єктності), що дає змогу особі або організації бути суб'єктом права.

Не зважаючи на те, що в юридичній літературі обговорюються різні аспекти понять «суб'єкт права» та «правосуб'єктність», є достатні підстави стверджувати: в теорії права та в чинному законодавстві суб'єкт права визначається формально, тобто юридично, а саме: через наявність у нього правосуб'єктності. Зокрема, в теорії права правосуб'єктність визначається як здатність особи бути суб'єктом права, мати права і обов'язки, брати участь у правовідносинах.

Однак висловлюються різні погляди на визначення змісту цієї правової категорії. Більшість з авторів не надають правосуб'єктності самостійного значення і розглядають її не як окремий правовий та категоріальний засіб, а розуміють як узагальнююче поняття, що відображає наявність в учасника правовідносин певних юридичних властивостей у їх нерозривній єдності.

О. С. Юффе підкреслював, що витоки теоретичних уявлень про правосуб'єктність тісно пов'язані із категоріями «правоздатність» та «дієздатність». По-перше, за німецькою доктриною термін «правосуб'єктність» ототожнювався з правоздатністю, виходячи із того, що суб'єктом права вважався той, хто може мати права;